

Ksenija Leban

Usposabljanje konferenčnih tolmačev

1. Uvod

Čeprav naj bi bil poklic tolmača najstarejši uradno priznan in uveljavljen poklic na svetu, so visokošolske smeri, katerih namen je usposobiti študenta za delo tolmača, postale del univerzitetne ponudbe šele pred kratkim. Na nekaterih inštitutih se sicer z usposabljanjem tolmačev ukvarjajo že nekaj desetletij, na drugih pa je poučevanje tolmačev še v povojih. Zato ni nič čudnega, če na tem področju vladajo prav take razmere kot po prvi in drugi svetovni vojni, ko so pri mirovnih pogajanjih in na povojnih procesih v ospredje stopili legendarni tolmači samouki.

Tudi nekateri najbolj uveljavljeni evropski visokošolski učitelji tolmačenja so začeli kot samouki in se uveljavili kot tolmači, preden so s svojimi izkušnjami začeli bogatiti znanje univerzitetnih študentov. Zato nas ne smejo presenetiti razlike pri poučevanju tolmačenja. Oblika in kakovost pouka sta odvisni od predavatelja, njegovih izkušenj in njegove prirojene sposobnosti za prenašanje znanja.

2. Oblike usposabljanja konferenčnih tolmačev

V Evropi poteka poučevanje tolmačenja v treh oblikah: na dodiplomski in podiplomski ravni ter v obliki nekajmesečnih intenzivnih tečajev, katerih namen je usposobiti tolmače za potrebe posamezne mednarodne ustanove, kakršni sta npr. Evropska komisija in Evropski parlament. Prevladujoči obliki poučevanja tolmačenja sta usposabljanje na dodiplomski in podiplomski ravni. Prav podiplomski specialistični študij naj bi v prihodnosti docela nadomestil omenjene intenzivne tečaje.

Dodiplomsko in podiplomsko usposabljanje tolmačev poteka na inštitutih ali visokih

strokovnih šolah za prevajanje in tolmačenje. Tam se s tolmačenjem seznanjajo študenti tretjega in četrtega letnika ter diplomanti, ki se s tolmačenjem niso seznanili med dodiplomskim študijem.

Ker so med skupinama številne razlike, se lahko vprašamo, kdaj je primerneje začeti poučevati tolmačenje. Dodiplomski študenti se začnejo učiti tolmačenja v obdobju, ko morajo poglobljeno spoznavati materni in tuj jezik, pri podiplomskem študiju pa je dobro znanje jezikov predpogoj; to pomeni, da lahko posvečamo več časa poučevanju tehnike tolmačenja. Dodiplomski študenti se torej morajo spoprijeti z dokaj težko nalogo. Po drugi strani pa imajo več možnosti za zaposlitev. Evropske institucije rade redno zaposlujejo mlade ljudi, saj bodo dlje delali zanje, poleg tega pa se mlajši načeloma lažje živijo v novo delovno okolje in so se tudi pripravljene preseliti, ker si še niso ustvarili družine. K »starejšim«, tistim, ki so že dopolnili vsaj trideset let, se zatečejo samo pri »eksotičnih« jeziki, kakršna sta bila nekdanj danški in grški, danes je finski, čez nekaj let pa bodo slovanški jeziki, še posebej tisti, ki ne bodo pritegnili pozornosti že zaposlenih tolmačev.

Dilema torej ostaja. Osebo se nagibam k usposabljanju na podiplomski ravni. Tak študij je intenzivnejši in se lahko osredotoči na poučevanje tolmačenja, pouk na dodiplomski ravni pa nujno vsebuje primesi poučevanja jezika. Tu kaže omeniti tudi pomen motivacije. Podiplomski študenti tolmačenja so navadno bolj motivirani, prepričani so, da je prav tolmačenje tisto, kar si želijo in za kar se hočejo usposobiti, zato so pripravljene v študij vložiti veliko energije. Morda sta prav močna motiviranost in velika vnema lastnosti, zaradi ka-

terih se podiplomski študenti tolmačenja pogosto izkažejo bolje kot študenti na diplomskem študiju.

3. Evropski podiplomski študijski programi iz konferenčnega tolmačenja

Služba za tolmačenje in konference pri Evropski komisiji (znana pod francoskim imenom *Service commun Interprétation – conférences* ali kratico SCIC oziroma pod nje-govo angleško različico *Joint Interpreting and Conference Service* ali kratico JICS) je leta 1997 v sodelovanju s komisijino generalno direkcijo XXII, katere domena so vzgoja in izobraževanje, kultura in mladina, in z Evropskim parlamentom pripravila predlog podiplomskega študija tolmačenja *European Master's in Conference Interpreting*. Taka oblika študija naj bi v celoti nadomestila intenzivne šestmesečne tečaje, ki jih je Služba za tolmačenje in konference pripravljala, da bi zadovoljila svoje potrebe. Danes ponuja podiplomski študij konferenčnega tolmačenja pod okriljem Evropske komisije in Evropskega parlamenta 14 evropskih univerz, med opazovalci pa je tudi Oddelek za prevajanje in tolmačenje pri Filozofski fakulteti v Ljubljani.

Podiplomski študij konferenčnega tolmačenja *European Master's in Conference Interpreting* je namenjen usposabljanju konferenčnih tolmačev za potrebe Evropske unije, zato se študenti ne seznanjajo le s tehnikami in strategijami konferenčnega tolmačenja, temveč spoznavajo tudi ustanove Evropske unije in njeno politiko ter tovrstno znanje, ki ga že imajo, še poglobljajo. Čeprav imajo programi na različnih univerzah veliko skupnega, se načini dela posameznih univerzitetnih ustanov razlikujejo.

3.1. Podiplomski študij konferenčnega tolmačenja v Københavnu

Na Visoki šoli za poslovne vede, prevajanje in tolmačenje (*Handelshojskolen i København*)

v danski prestolnici so ob finančni podpori Evropske komisije in Evropskega parlamenta pripravili podiplomski študij konferenčnega tolmačenja v študijskem letu 1997/98.

Študenti so po uvodnih dveh tednih, v katerih so spoznali osnove konsekutivnega in simultane tolmačenja ter načela zapisovanja pri konsekutivnem tolmačenju, začeli intenzivno vaditi konsekutivno in simultano tolmačenje iz angleščine, francoščine, italijanščine, nemščine in španščine v danščino in narobe. Vaje so bile razporejene skozi ves teden, petki pa so bili namenjeni simuliranim konferencam, na katerih so sodelovali pedagoški delavci in razni gosti. Pedagoški delavci, redno zaposleni na omenjeni visokošolski ustanovi, ali tolmači pri Evropski komisiji ali Evropskem parlamentu so vsak teden posvetili enemu segmentu politike Evropske unije, npr. politiki zaposlovanja, socialni politiki, skupni kmetijski politiki itn. Naloga študentov je bila preučiti posamezen segment in pripraviti glosarčke, ki so jim pomagali pri vajah iz tolmačenja. Da bi poglobili poznavanje Evropske unije, njenega delovanja in institucij, so imeli posebna predavanja o Evropski uniji. Študij so uspešno opravili študenti, ki so naredili končni izpit iz konsekutivnega tolmačenja iz prvega in drugega jezika v danščino ter iz danščine v prvi jezik.

3.2 Podiplomski študij konferenčnega tolmačenja v Trstu

Na Visoki šoli sodobnih jezikov za tolmače in prevajalce (*Scuola superiore di lingue moderne per interpreti e traduttori*) pri Univerzi v Trstu so v študijskem letu 1998/99 pod pokroviteljstvom Evropske komisije in Evropskega parlamenta pripravili podiplomski študij iz konferenčnega tolmačenja za jezikovne kombinacije z italijanščino in češčino, poljščino in slovenščino.

Študij je zajemal predavanja iz teorije in tehnike konferenčnega tolmačenja, predava-

nja iz italijanskega jezika in predavanja iz slovenskega (oziroma češkega ali poljskega) jezika, vaje iz konsekutivnega in simultanege tolmačenja ter izbirna predavanja iz evropskega prava, mednarodne trgovinske izmenjave, osnov medicine, osnov ekonomskih ved ipd. Predavanja iz teorije in tehnike konferenčnega tolmačenja so posegla na vse ravni raziskovanja konferenčnega tolmačenja – gre za visokošolsko ustanovo, ki je znana po raziskovalni dejavnosti – in praktičnih vidikov konferenčnega tolmačenja, in sicer vse od nasvetov o tem, kaj zajema priprava na tolmačenje, pa tja do poklicne etike. Namen predavanj iz italijanskega in slovenskega jezika je bil predvsem izboljšati govorno izražanje in obvladati različne oblike govornega izražanja in nastopanja v javnosti. Na vajah iz konsekutivnega in simultanege tolmačenja iz italijanščine v slovenščino so študenti tolmačili govore, vezane na Evropsko unijo in njeno politiko, obiskovali pa so tudi vaje iz konsekutivnega tolmačenja iz drugih tujih jezikov v italijanščino in iz italijanščine v druge tuje jezike. Posebnost tržaške šole za tolmače in prevajalce je, da skušajo predavatelji obravnavati različne teme, da bi študentom ponudili čim širše znanje. Tako npr. študenti na vajah iz konsekutivnega tolmačenja iz angleščine v italijanščino tolmačijo veliko medicinskih besedil, na vajah iz simultanege tolmačenja iz angleščine v italijanščino veliko govorov iz Evropskega parlamenta, na vajah iz simultanege tolmačenja iz italijanščine v angleščino pa veliko političnih besedil, vezanih na druge mednarodne organizacije, kot sta npr. Mednarodna organizacija dela in Svet Evrope. Študij so uspešno končali študenti, ki so opravili izpite pri vseh predmetih. Za končni izpit je bilo treba opraviti preizkus iz konsekutivnega in simultanege tolmačenja iz italijanščine v slovenščino, češčino ali poljščino ter iz češčine in poljščine v italijanščino.

3.3 Poučevanje konferenčnega tolmačenja v Ljubljani

Oddelek za prevajanje in tolmačenje na Filozofski fakulteti v Ljubljani je prva in edina slovenska visokošolska ustanova, na kateri poučujejo konferenčno tolmačenje. Za zdaj poteka usposabljanje konferenčnih tolmačev le na dodiplomski ravni, saj gre za nov oddelek, ki je začel delovati šele v študijskem letu 1997/98.

Študenti se za študij tolmačenja odločijo v tretjem letniku, to pomeni, da so študenti, ki so v študijskem letu 1999/2000 redno vpisani v tretji letnik dodiplomskega študija in so se odločili za študijsko smer tolmačenja, predstavniki prve generacije, ki ji je na kaki slovenski visokošolski ustanovi omogočeno usposabljanje iz konferenčnega tolmačenja. Dolej so se morali slovenski konferenčni tolmači izobraževati v tujini, večinoma na podiplomskem študiju.

O tem, da je bila uvedba usposabljanja konferenčnih tolmačev nujna, priča podatek, da bo Evropska unija ob priključitvi Slovenije potrebovala od 40 do 60 konferenčnih tolmačev, na seznamu Združenja konferenčnih tolmačev Slovenije pa jih je približno pol toliko. Poleg tega je le malo takih članov združenja, ki bi se lahko redno zaposlili pri kaki ustanovi Evropske unije, saj te postavljajo stroge starostne omejitve pri zaposlovanju. Z drugimi besedami, Slovenija ne premore dovolj usposobljenih konferenčnih tolmačev, na to nas že dlje opozarjajo v Evropski komisiji in Evropskem parlamentu.

Da bi usposobili dovolj konferenčnih tolmačev, ne bo zadostoval študij na dodiplomski ravni. Treba bo pripraviti tudi podiplomski študij konferenčnega tolmačenja. Pri tem sta Oddelku za prevajanje in tolmačenje finančno, pa tudi z občasnimi obiski pedagoških sodelavcev pripravljena pomagati Evropska komisija in Evropski parlament. Vprašanje pa je, kdaj bo lahko Oddelek za

prevajanje in tolmačenje tak študij pripravil, saj mora najprej izpeljati program za dodiplomski študij ob pomanjkljivi finančni podpori in v hudi prostorski stiski. Dodiplomski študij prevajanja in tolmačenja poteka v štirih učilnicah nad ljubljansko gostilno *Pod li-po* in v nekaj učilnicah na Filozofski fakulteti. Prostorska stiska je še posebej moteča pri poučevanju tolmačenja, saj so za to primerni samo prostori s posebno opremo, tj. s kabinami za simultano tolmačenje. Tak prostor pa je na oddelku en sam, zato ne more nihče pričakovati, da bodo na Oddelku za prevajanje in tolmačenje usposabljali konferenčne tolmače na dodiplomski in podiplomski ravni iz več jezikovnih kombinacij v enem samem samcatem prostorčku s štirimi kabinami za simultano tolmačenje. Podobne visokošolske ustanove se v tujini, kjer se zavedajo, kakšen pomen imata v družbi prevajanje in tolmačenje, bohotijo na več tisoč kvadratnih metrih, Oddelek za prevajanje in tolmačenje na Filozofski fakulteti v Ljubljani – vsako leto se v prvi letnik vpiše približno sto študentov – pa, s knjižnico in zbornico vred, deluje na kvadraturi stanovanja za petčlansko družino.

Za zdaj so pedagoški sodelavci Oddelka za prevajanje in tolmačenje zagrizeni in požrtvovalni ter vestno opravljajo delo, vendar prihodnost usposabljanja konferenčnih tolmačev ni odvisna od njih, temveč od širše podpore in posluha države za njihovo stisko. Če nam zaradi nerazumevanja države ne bo uspelo izpeljati dodiplomskega in podiplomskega študija konferenčnega tolmačenja, bodo slovenske tolmače vzgajali drugje – v italijanskem Trstu ali v avstrijskem Gradcu, tja pa bo šla tudi podpora Evropske komisije in Evropskega parlamenta. Pri tem ne smemo pozabiti, da bomo tako morda prikrajšali za možnost študija konferenčnega tolmačenja marsikaterega nadarjenega študenta, ki si študija v tujini ne bo mogel privoščiti.

4. Vsebina

Vsebina poučevanja tolmačenja je precej odvisna od posameznega predavatelja. Pa vendar lahko ugotovimo, da se nekatere univerzitetne ustanove raje odločijo za pouk konsekutivnega in simultanege tolmačenja le v obliki vaj, druge ustanove pa vaje dopolnjujejo z dodatnimi predmeti, npr. s temelji evropskega prava ali mednarodne trgovinske izmenjave, z osnovami medicine, zgodovino evropskih držav ipd.

Samo vaje iz različnih oblik tolmačenja niso dovolj, so pa temeljnega pomena, zato bi jim morali nameniti največ časa. Dopolniti bi jih morali z vajami iz tehnike dihanja, uporabe glasu, z vajami iz javnega nastopanja, nastopanja pred kamero in retorike v vseh jezikovnih kombinacijah. Veliko pozornosti bi morali posvetiti tudi tehniki zapisovanja in urjenju spomina. Bodočim tolmačem bi nedvomno koristili praktični dodatni predmeti, pri katerih bi pridobili osnovno znanje s področij, ki se k tolmačenju še posebej pogosto zatekajo, npr. iz medicine, prava, političnih ved itn. Morda bi bilo dobro upoštevati tudi, da je treba študente naučiti, kako naj se pripravijo na konference, simpozije in sestanke, kako potekajo tiskovne konference, kakšna so pravila vedenja med visokimi državnimi obiski in podobno. V ta namen bi lahko v poučevanje tolmačenja vključili simulirane konference, poskuse tolmačenja v resničnem svetu v kabinah brez priključenega mikrofona ali pa obiske konferenc, kjer bi študenti prisluhnili tolmaču pri delu.

5. Sklep

Še veliko časa bo minilo, preden bomo ugotovili, kakšen je najboljši in najučinkovitejši način usposabljanja tolmačev. Dotlej moramo pri načrtovanju študija na dodiplomski ali podiplomski ravni upoštevati, da gre vsekakor za praktičen študij, katerega namen je usposobiti študenta za delo v zunanjem svetu. Prav

zato bi morali pri pripravi učnega načrta misliti samo na študenta in na njegove potrebe, poskrbeti pa bi morali, da se delo predavateljev dopolnjuje in oblikuje celostno usposabljanje.

Ključnega pomena je, da pri usposabljanju konferenčnih tolmačev sodeluje država. Od dobrih tolmačev, tako kot od dobrih prevajalcev, je zelo odvisen ugled Slovenije v svetu. Zato ne smemo stati križem rok in čakati, da bo Evropska unija rešila kadrovske, prostorske in finančne težave, s katerimi se spopriema novoustanovljeni Oddelek za prevajanje in tolmačenje na Filozofski fakulteti v Ljubljani. Evropska komisija in Evropski parlament sta nas večkrat opozorila, da je med državami kandidatkami pomanjkanje ustrezno usposobljenih tolmačev najresnejše prav v Sloveniji. Ponudila sta nam tudi pomoč, ven-

dar le pri pripravi podiplomskega programa iz konferenčnega tolmačenja. Za dodiplomski študij bi morala, po mnenju obeh teles, poskrbeti Slovenija, saj je to v njenem interesu. Prav zato je hvalevredno, da redno zaposleni na Oddelku za prevajanje in tolmačenje in njihovi zunanji sodelavci navzlic neopisljivi prostorski stiski, pomanjkanju sodelavcev in finančnih sredstev, s katerimi bi zagotovili vsaj spodobno plačilo zunanjim sodelavcem, niso pripravljene odnehati, da svoje delo opravljajo z vso gorečnostjo in zavzetostjo. Tisti, ki bi lahko dejansko pomagali in ki trdijo, da se zavedajo nujnosti usposabljanja dobrih tolmačev in prevajalcev, pa za potrebe izobraževanja kadrov, ki bodo ponesli ime Slovenije v svet, v resnici nimajo posluha, zanje ne najdejo časa ali pa se jih preprosto ne zavedajo.

Lidija Šega

Nova knjiga Alana Duffa

Pred nami je nova knjiga, strokovno delo mednarodno uveljavljenega člana DZTPS. Najprej kratka osebna izkaznica.

Naslov: *Into English, Writing and translating into English as a second language*

Avtor: Alan McConnell Duff

Založba: DZS, Ljubljana

Izdano: spomladi leta 2000

Knjiga, katere naslov bi prevedli z *V angleščino že v naslovu pove, da ne gre le za pisanje v angleščini, ampak zlasti za prevajanje v angleščino kot drugi jezik*, ima še bolj poveden podnaslov: *Praktični vodnik po težavah, s katerimi se spoprijemamo vedno znova*. Naslovnica po-

ve pravzaprav vse: knjiga je namenjena tistim, ki se redno ukvarjajo s pisanjem v angleščini ali s prevajanjem v ta jezik. Zasnovana je kot pomoč prevajalcem, strokovnjakom, znanstvenikom in raziskovalcem. V njej pa bodo našli odgovore na vprašanja, ki se postavljajo pri pisanju v tujem jeziku, tudi poslovneži, novinarji, lektorji in učitelji tujega jezika.

Knjiga je razdeljena na deset poglavij, ki obravnavajo posamezne pomembne vidike jezika. Nekatera poglavja so že v naslovu zelo jasno in ozko opredeljena, npr. *Besedni red*, *Ločila*, *Uporaba člena*, druga so širše zasnovana, in taki so tudi njihovi naslovi: *Pomen in dvumnost* ali *Stil in zvrstnost*.